

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY NAMED AFTER AL-FARABI

*«Қазақ тіл білімі: жаңа ғылыми парадигмалар
мен оқытудың инновациялық технологиялары»*
атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция

Алматы, 19-20 сәуір 2012 жыл

Международная научно-теоретическая конференция
*«Казакское языкознание: новые научные парадигмы
и инновационные технологии обучения»*

Алматы, 19-20 апреля 2012 года.

International scientifically-theoretical conference
*«The Kazakh linguistics : the new scientific paradigms
and innovative teaching technologies»*

Almaty, April 19-20, 2012

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**ФИЛОЛОГИЯ, ӘДЕБИЕТТАНУ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ
ҚАЗАҚ ФИЛОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ**

**«ҚАЗАҚ ТІЛ БІЛІМІ: ЖАҢА ҒЫЛЫМИ ПАРАДИГМАЛАР МЕН
ОҚЫТУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ»**

атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция

**Алматы
«Арыс»
2012**

ББК 82.3

Редакциялық алқа:

**Ф.ғ.д., профессор Момынова Б.Қ., ф.ғ.к., доцент Күркебаев К.Қ.,
ф.ғ.к., доцент Әміров Ә.Ж., ф.ғ.к. Әлімтаева Л.Т., Әнесова Ү.Ғ**

«Қазақ тіл білімі: жаңа ғылыми парадигмалар мен оқытудың инновациялық технологиялары» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференцияның материалдары. - Алматы: «Арыс» баспасы, 2012. - 400 б.

ISBN 9965 - 17 - 366 -4

Конференция материалдары жинағына қазіргі қазақ тіл білімінің өзекті мәселелері, жаңа ғылыми парадигмаларына бағытталған зерттеулер, оқытудың инновациялық технологияларының әдіс-тәсілдерін арқау еткен мақалалар мен жас ғалымдардың ізденістері еніп отыр.

Жинақ филологтарға, филология факультеттерінің студенттері мен магистранттарына, тіл білімінің мәселелеріне қызығушы жалпы оқырман қауымға арналған.

ISBN 9965 - 17 - 366 - 4

© «Арыс» баспасы, 2012

Сағ
Жан
Али
Ман
үрді
Мом
Әбіл
Мул
Еркі
қыта
Бола
Шал
Садь
Смаг
Махм
Әлке
Таев
discip
Әбді
бір па

Ақым
Әділб
Әнесо
Бейсе
олард
Бекте
тілдік
Бектү
Ергуб
арқыл
Есено
Жаки
Жусан
Жұбае
берілу
Ибраи
Кенже
Қалиұ
Қошқа
диалек
Құтжа
Мағжа
Марет
теория
Мәмбе
Мұрат
Оспан

146	Наралиева Р. Тастемирова Г. Қазақ тілін шет тілі ретінде оқытудың	
150	инновациялық технологиясы.....	240
153	Сатбекова А.А., С.Асанбаева. Мемлекеттік тілді оқытуда білім алушының	
156	өз бетімен білім іздеу қабілетін дамыту (жобалай оқыту технологиясы негізінде).....	243
158	Тұрсынова Г. Тілді үйретудің ұтымды жолының бірі - қашықтықтан оқыту.....	247
162	Тұяқбаева С., Базылғаламова Ә. Шетел тілін оқытуда жаңа технология	
166	мүмкіндіктерін пайдалану.....	250
169	Хусайн Р., Қошқарбаева Б. Ағылшын тілінде қалыпты деңгейде шығармашылық	
174	жазудың жақсы тәсілдері.....	252
	Шыныбекова А. Нұртазина А. Заң мәтіндеріндегі міндеттеуші прагматика.....	253

-III-

ТҮРКІТАНУ ЖӘНЕ САЛЫСТЫРМАЛЫ ТІЛ БІЛІМІ

176	Абилмажинова А. Көркем аударма және оның түрлері.....	258
179	Азатбек С. Күрделі сөздерді салғастырмалы аспектіден зерттеу туралы.....	261
182	Амырахова М. Историко-этимологический анализ некоторых ономостических единиц,	
184	зафиксированных в произведении А.Бакиханова «Гюлистан-Ирам»	265
188	Атабай Б., Мұхтар Ж. Араб тіліндегі сөзжасам моделі.....	267
191	Атабай Б., Аубакирова А. Араб синонимиясы.....	272
194	Әбілқасымов Б. Түркітануға жаңаша ізденістер қажет.....	277
197	Әлімбаев Т. Қытай және қазақ тілдеріндегі тыныс белгілердің салғастырмалы.....	282
201	Байымбетова Р. Көне түркі тіліндегі Кісі/Адам концептісінің адамгершілік	
203	позициясын танытатын тілдік бірліктер.....	285
206	Жолдасова А. Ясауидың «Диуани-хикмет» ескерткіші тіліндегі жіктік, тәуелдік және	
210	көптік жалғауларының қолданылуы.....	288
212	Қоңырбекова Т. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі тілдік бірліктерді салғастыра	
215	зерттеудің мәні мен маңызы.....	290
218	Қосымова Г. Шумер-түркі сәйкестігі және семантикалық даму жолы.....	293
220	Қошанова Н. Қазақ және түркі тілдеріндегі «алты, жеті» сан есімдерімен	
224	келген тұрақты тіркестер туралы.....	298
228	Ли Ынджин. Қазақ және корей тілдеріндегі тіл туралы мақал-мәтелдердің	
230	мағыналық ұқсастығын салыстыру.....	303
234	Махамбаев Д. Орыс тіліндегі туркизмдердің қарастырылуы.....	306
	Меркібаев Т. Pragmatical aspect of the meanings of the basic colours in the English	
	and Kazakh languages.....	310
	Замина Мустафаева. Некоторые заметки о двойных фамилиях в азербайджанском	
	языке.....	314
	Симбаева С. Қазақ ауызша әдеби тілінде кездесетін ноғайлы элементтері.....	316

-IV-

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ, ТЕРМИНОЛОГИЯ, БАҚ ТІЛІ, КОРПУСТЫҚ ЛИНГВИСТИКА ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ӘДЕБИТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

218	Абдулханова М. Тәжікстан қазақтарының сөйленісіндегі туынды есімдердің морфемалық	
220	құрамы.....	320
224	Ақымбек С. Қазақ тіліндегі дауыссыз дыбыстар жасалымының жиынтық моделі және	
228	дыбыс алмасу мәселесі.....	323
230	Аширова А. Меңгеріле байланысқан есімді сөз тіркесінің түрлері.....	327
234	Әбдиманұлы Ө. Тіл білімінің білімпазы.....	331
	Әміров Ә., Бекмырза Қ. М. Жұмабайұлы ұсынған педагогика терминдері.....	334
	Әшірбекова А. Қаламгер және көркемдік шешім.....	337
	Бекболғанова М. Қазақ тіл біліміндегі этнолингвистиканың дамуы мен Ғ.Мүсірепов	
	шығармаларындағы тұрмыстық суреттеулердің этнолингвистикалық сипаты.....	340
	Дәрменқұлова Р., Әміров Ә. Синонимдік сыңар ретінде жұмсалатын баяндауыштар	
	туралы.....	342
	Дәулеткелді Ж. Қазақ тіліндегі варваризмдер.....	344

В статье рекомендуется особенность предложений, формировавших синтаксическую систему управления.

In the article feature of the proposals formed the syntactic system of governance are recommended.

ТІЛ БІЛІМІНІҢ БІЛІМПАЗЫ

Әбдиманұлы Ә., әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың қазақ әдебиеті және әдебиет теориясы кафедрасының меңгерушісі, филология ғылымдарының докторы, профессор.

Биыл қыркүйек айының 5-жұлдызында туғанына 140 жыл толатын Ахмет Байтұрсынұлы ұлттың рухани ұстазы ретіндегі ұлт руханиятына қосқан ұлы үлесі ғылыми ізденістері болып табылады. Туған халқын өркениетке жетелемек ұлы мақсаттарға оқусыз, білімсіз қол жеткізуге болмайтындығы бесенеден белгілі. Ал, оқып, білім алу үшін халқымыздың өзіндік жазуы, қажетті оқу құралдары, ұлттық мектептері болуы керек. Ахаң «Алла!» деп, ағартудың ақ жолына түскен сәтте бұның көбі жоқ болатын. Оларды жолға қою Ахаңды бәрінен бұрын ана тіліміздің мәселелерімен айналысуға, оны оқу пәні дәрежесіне көтеруге ден қойғызған-ды. Өйткені тіл барлық істің бастауы екендігін, онсыз ешбір білім, ғылымның дамуы мүмкін еместігін ұлы ұстаз жақсы түсінді, жете білді.

Ахаң атқарған ұшан-теңіз руханият істерінің ең зоры – тұңғыш тілші-ғалым ретіндегі қазақ тіл білімін дамытуға қосқан үлесі. А.Байтұрсынұлы әу бастағы алған білімі, мамандық бағдары жағынан кәсіби тіл маманы емес болатын. Оны тіл біліміне алып келген жоғарыда айтып өткен оқу-ағарту ісін жолға қою, оқу-білім арқылы қазақ халқын отарлық езгіден құтқару мақсаты. Арнайы дайындықтан өтпегендігіне қарамастан, бойында туа біткен дарыны бар тілші-ғалым жете меңгерген-ді. Әрине, қазақ грамматикасының сыры мен қырын танудағы оның алғашқы сүйеніші орыс лингвистикалық мектебінің ілім-білімі болғандығын жоққа шығаруға болмайды. Бірақ ол ә дегенде-ақ, туыстығы жағынан ерекшеленетін түркі тілдерінің (оның ішінде қазақ тілінің) құрылымындағы орыс тілінен айрықшалайтын басты ерекшеліктерді тап басып тани алды.

А.Байтұрсынұлы қазақ тілін оқыту мен зерттеуде белгілі бір жүйелі мақсат ұстанған. Ол, алдымен, қазақша сауат аштыруды мұрат тұтып, бұл жолда тұңғыш әліппе – «Оқу құралды» жазды, одан соң қазақ тілінің фонетикасы мен грамматикалық құрылымын, ана тілінің төл заңдылықтарын талдап, пән ретінде оқытып, үйретуді жолға қойды, сөйтіп, үш бөлімнен тұратын «Тіл – құралды» дүниеге келтірді.

Ахаңның тіл біліміне қатысты еңбектері туралы сөз бола қалған жағдайда бүгінгі тілші-ғалымдардың бір тобы қазақ тіл ғылымын Ахмет Байтұрсынұлынан бастау – оның тарихын тым қысқа қайыру деп білсе, екінші бір тобы Ахаң еңбектері тек бастауыш мектеп оқулығы шеңберінде ғана деген ойды кесе-көлденен тартады. Бұлардың түбірімен қате ой-тұжырымдар екендігі даусыз.

Әрине, қазақ тілі туралы ой-пікірлердің Ахаңа дейін де айтылғаны, XIX ғасырдың екінші жартысынан бастап олардың жүйелі сипат алғаны да рас, мұны ешкім де жоққа шығара алмайды. Бірақ ескере кетер бір жайт, ол еңбектердің барлығы да ана тілімізде емес, зерттеліп отырған тіл табиғатына жат тілдерде жазылғандығы. Сондықтан да олардың бірде-бірінде (Ильминский, Мелоранский, т.б.) туған тіліміздің өзіне тән табиғаты түбегейлі ашылған жоқ және олар өзге тілде жазылғандықтан да қазақ халқының сауатын ашуға жолбасшы бола алмады. Ең бастысы, оларда қазақ тілінің дыбыстық, грамматикалық құрылымдары байырғы замандардан бері қарай бірден-бірге жалғасып келе жатқан үнді-европалық тіл білімінде орныққан дәстүрлі ұғымға, үлгіге негізделді, лингвистикалық терминдері де солардан алынды.

Орыс зерттеушілерінің басым бөлігі өз еңбектерінде үнді-европалық тілдерде бар категорияларға қазақ тілінен мысалдар іздеді, таба қалған жағдайда терең байыбына бара қоймастан, ол категория қазақ тілінде де бар, таппаса, жоқ деп, біржақты тұжырым жасады. Бұның

Басуға 13.04.2012 қол қойылды.
Пішімі 84x108 ¹/₃₂. Офсеттік қағаз.
Баспа табағы 25,0
Таралымы 100 дана.
Заказ №16-12

050010, Алматы қ-сы
пр. Абай, 143
офис. 529
тел./факс: 8 (7272)394 38 32, 385 74 67
E-mail: arys-kz@mail.ru
www.arys.kz

“DALAPRINT” баспаханасында басылды.
050056, Алматы қаласы, Ереванская көшесі, 2.